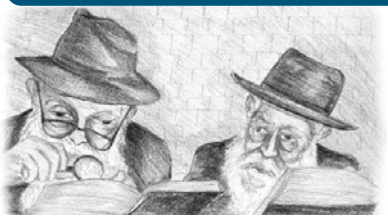
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת שמיני ■ כ' אדר ב' ה'תשפ"ב ■ 23.03.2022 ■ גליון מס' 676

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

מסאז' והתעמלות בשבת לשיכוך כאבים?

נשאלתי אם מותר לעשות בשבת כל מיני תרגילי מסאז' והתעמלות כדי להקל על כאבים בגב תחתון, וכן תרגילים עם כדור טניס בכפות הרגליים כדי להקל על כאבי שרירים וכדומה, והשואלת ציינה שתוך כדי התרגילים גם מורחת את המקום הכואב בשמן.

והנה כדי לענות על שאלה זו יש לחבר כמה וכמה סוגיות שונות ולעמוד נכונה על החילוקים ביניהם וכמו שאבאר. הסוגיות הנוגעות לעניין הן:

אין מתעמלים בשבת - סימן שכ"ח סעיף מ"ב

א) סיכה בשבת - סימן שכ"ז

ב) רפואה בשבת - גזירת שחיקת סממנים

ג) שלא יהא הלוכך בשבת כהלוכך בחול - ריש סימן ש"א

וראשית נדון בעניין התעמלות בשבת - הנה נחלקו רש"י והרמב"ם בטעם האיסור, לדעת הרמב"ם הוא אסור משום ענייני רפואה, ומדובר בהתעמלות כדי להזיע, וההזעה עצמה נחשבת רפואה בשבת, ואילו לדעת רש"י האיסור הוא משום 'עובדין דחול'.

לדעת הרמב"ם שהאיסור הוא משום רפואה, יש להקשות הרי רפואה שאין דרכה להיעשות על ידי סממנים מותרת כמבואר בסימן שכ"ח סעיף מ"ג? והתירוץ הוא שמכיוון שגם הזעה ניתן לעשות ע"י סממנים, ממילא אסור גם שלא על ידי סממנים כמבואר כל זה במשנה ברורה סימן שכ"ח ס"ק ק"ל.

והנה בעניין פסיקת ההלכה בעניין מחלוקת רש"י ורמב"ם הנ"ל (ונפקא מינה היכן שמתעמל לא בשביל להזיע) יש בזה לכאורה סתירה בשו"ע שבסימן שכ"ח סעיף מ"ב פסק את הרמב"ם, ואילו בסימן שכ"ז סעיף ב' פסק את הטעם של רש"י?

ובביאור הלכה בשולחן ערוך סימן שכ"ח סעיף מ"ב ד"ה 'כדי שייגע ויזיע' עמד על קושיא זו, וכתב שלדינא אין לנו אלא דברי הרמב"ם, ויוצא לפי זה שהתעמלות בשבת שהיא לא כדי להזיע, מותרת בשבת[א].

אולם יש עדיין לדון בעניין התעמלות בשבת ממה שמבואר ברישׁ סימן ש"א שאסור לרוץ בשבת מדין שלא יהא הילוכו בשבת כהילוכו ביום חול, ואם כן גם אם ההתעמלות אינה לשם רפואה, ואת הטעם של 'עובדין דחול' נהי דאין אנו פוסקים, מכל מקום מדוע לא תהיה ההתעמלות אסורה משום 'לא יהא הלוכך בשבת כהלוכך ביום חול'?

<u>ונראה ליישב קושיא זו בכמה אופנים:</u>

א) אין הכי נמי, אף על פי שההתעמלות אינה אסורה משום 'עובדין דחול' והיכא שאינו מתכוין להזיע גם משום רפואה אינה אסורה, מכל מקום עדיין היא אסורה משום 'לא יהא הלוכך בשבת כהלוכך ביום חול'.

ב) מאחר ומבואר בסימן ש"א סעיף ב' שבחורים המתענגים בקפיצתם ובמרוצתם מותר להם לקפוץ ולרוץ בשבת, מאחר שהקפיצה והריצה היא עונג להם, א"כ יש לומר שהתעמלות בשבת כדי לשמור על כושר גופני היא בגדר עונג לאדם ולכן היא מותרת.

ג) מדין שלא יהא הלוכך בשבת, יש ללמוד רק שאסור ללכת ולרוץ בשבת הליכה וריצה שאינו רגיל בימות החול מה שאין כן התעמלות של שרירים כגון שכיבות שמיכה וכו' אין בזה משום 'לא יהא

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

אש זרה אשר לא ציוה ה'
כשאנו באים לעסוק במיתתם של בני אהרן עלינו לזכור שלא באנשים פשוטים אנו עסוקים אלא בצדיקים ...
המשך בעמ' 4

המעלה אתכם
לאחר האסון הגדול שבפטירת שני בני אהרון, כשעם ישראל כולו קיבל עליו את הדין1. מצווה הקב"ה את...
המשך בעמ' 5

סיפור לשבת
גלגולו של שוקולד צ'יפס לבן
נוהל קבוע יש לאשתי שתחי' ולי, קניות לשבת עושים ביום חמישי, ומשתדלים מאוד שלא לפספס שום...
המשך בעמ' 6

שביבים
■ *החובות של רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל*
■ *ח"י באדר סטאלין מת...*
המשך בעמ' 7

שלא לעורר את חטא העגל
"קח לך עגל בן בקר לחטאת" פירש רש"י קח לך משלך, והוצרך לפרש כן משום שהוקשה לו למה אמר...
המשך בעמ' 11

רבי מסעוד אשר סאסי זיע"א
רבי מסעוד אשר סאסי ז"ל, נולד בעיר טריפולי שבלוב, להוריו ר' ידידיה והרבנית כיריה עליהם השלום. כבר...
המשך בעמ' 12

הלוכך' (אמנם לכאורה מכך שהתירו בחורים המתענגים במרוצתם ו**קפיצתם**, משמע שלא רק הליכה וריצה אסורים מדין זה אלא גם קפיצות, ואם כן לכאורה הוא כל תזוזת הגוף שאינו רגיל ביום חול, ואולי רק ריצה וקפיצה ביחד אבל קפיצה לבד אין לחוש משום זה וזה דוחק)

והנה בעניין תירוץ ב' יש לדעת שהדבר תלוי באשלי רברבי (אם שמירה על כושר גופני נחשב כתענוג) שהנה נחלקו המגן אברהם והט"ז אם מותר לרוץ בשביל לראות דבר שהוא עונג לו, שלדעת הט"ז הוא אסור, וכל ההיתר הוא של 'בחורים המתענגים' הוא רק היכא שעצם הריצה עצמה היא עונג לו, אבל אם הריצה עצמה אינה עונג לו, אבל ע"י הריצה יוכל לראות דבר שמתענג בו אין היתר, ואילו המגן אברהם העתיק בשם הב"ח שמותר לרוץ כדי לראות דבר עונג.

הרי לן דנח' הט"ז והמגן אברהם אם ההיתר הוא רק כשהריצה עצמה היא עונג.

-המגן אברהם לשיטתו

והנה ברמ"א סימן ש"א סעיף ב' כתוב שמותר לטייל בשבת, וכתב המגן אברהם שהדבר מותר גם אם כוונתו להתחמם, אבל לרוץ אסור אם כוונתו להתחמם, ושוב הקשה המגן אברהם למה אסור הרי מתענג בכך? ותי' המגן אברהם שמדובר שעושה זאת לרפואה.

ופירוש דבריו של המגן אברהם, שמדוע אסור לרוץ כדי להתחמם, הרי יש לו עונג בכך שהוא משיג את מטרתו, והרי הוא רוצה בכך להתחמם, ולזה תירץ שמדובר שעושה זאת כדי להזיע ואז יש בזה בכלל איסור רפואה בשבת, כמבואר בסימן שכ"ח בסעיף מ"ב שאסור להתעמל בשבת וכפירושו של הרמב"ם.

והמגן אברהם לשיטתו שלמד שההיתר של 'בחורים המתענגים' הוא לא רק כאשר עצם הריצה היא עונג, אלא גם כאשר הריצה עצמה אינה עונג, ולכן הקשה שמכיוון שרוצה להתחמם והחימום טוב לו א"כ זה עונג, ולזה תירץ שבכהאי גוונא כבר נוגע בעניין אחר הוא עניין רפואה.

אבל לשיטת הט"ז שכל ההיתר של 'בחורים המתענגים' הוא רק כאשר עצם הריצה עצמה היא עונג, א"כ לא קשיא מידי קושיית המגן אברהם, שבוודאי אסור לרוץ בשביל להתחמם מאחר שעצם הריצה היא טורח לו והרי זה בכלל 'לא יהא הלוכך בשבת כהלוכך בחול'.

-טיול כדי להתחמם

עוד מבואר במגן אברהם שטיול בשבת מותר גם אם כוונתו להתחמם, וצריך עיון מדוע זה מותר, הרי אע"פ שאין בזה איסור של 'הלוכך בשבת כהלוכך בחול' שהרי הולך כהרגלו, מ"מ מדוע אינו אסור מדין רפואה? הרי כוונתו להתחמם ולהזיע? ולזה יש לומר שמאחר והוא 'מאכל בריאים' ואינו ניכר שעושה זאת לשם רפואה, הרי שהדבר מותר, וכפי שנפסק בסימן שכ"ח סעיף ל"ז שאוכל שהוא מאכל בריאים מותר גם למי שיש לו מיחוש לאוכלו, וא"כ הטיול הוא 'מאכל בריאים' ולכן גם אם כוונתו לרפואה הדבר מותר (ועיין שם שגם אם מוכחא מילתא שהוא לרפואה הדבר מותר, ולכן גם אם הטיול ניכר שהוא לרפואה הרי זה מותר, אולם בדרך כלל טיול שניכר שהוא לרפואה הוא לא בגדר 'מאכל בריאים')

-פסקי המשנה ברורה במח' המג"א והט"ז

בעניין המח' בין הט"ז למג"א האם מותר לרוץ לראות דבר שמתענגים בו (כלומר עצם הריצה אינה עונג) פסק בזה המשנה ברורה כט"ז ולכן כתב בסימן ש"א ס"ק ו' שמותר לרוץ כדי לראות דבר שמתענג בו.

בעניין השאלה אם מותר ללכת בשבת כאשר כוונתו להתחמם - פסק בזה המשנה ברורה כמגן אברהם שטיול מותר גם אם כוונתו להתחמם, אולם שוב כתב שיש מחמירים בזה והוא הלבוש (וצריך עיון טעם החומרא ועיין בזה באורחות שבת פרק כ' הערה רכ"ד)

-אדם שרץ כדי שיהיה לו תיאבון לאכול

בזה המשנה ברורה (שער הציון אות ט') מצדד להחמיר, שאע"פ שפסקנו כמו המג"א שמותר לרוץ גם כאשר הריצה עצמה היא לא לתענוג, מכל מקום יש לומר שאדם שעושה זאת כדי שיהיה לו תיאבון לאכול זה נחשב רפואה, ואם כן הגענו לתחום של רפואה בשבת שאסור (וצריך להוסיף שמאחר ואפשר לעשות זאת ע"י סממנים א"כ אסור גם שלא על ידי סממנים)[3].

-אדם שרץ ומתעמל בשבת לשמור על כושר גופני

הנה יש מאחר ואין כוונתו להזיע אין לאסור מצד סימן שכ"ח סעיף מ"ב כמבואר בביאור הלכה שאנחנו פוסקים כרמב"ם ולא כרש"י, מצד 'שלא יהא הלוכך בחול כהלוכך בשבת' לכא' ג"כ יש להתיר מאחר ועונג הוא לו התוצאה שהוא שומר על כושר גופני, אחר שהמשנה ברורה לא פסק כט"ז אלא כמגן אברהם, אלא מה שיש לדון האם שמירה על כושר גופני היא בכלל 'רפואה'.

והנה השו"ע פסק בסימן שכ"ח סעיף ל"ז שמותר לאדם בריא לאכול תרופות, והמגן אברהם ביאר שמטרת האכילה היא כדי להשביע את רעבונו, אבל היכא שמטרת האכילה היא לחזק מזגו, אין היתר.

והנה בנידון דידן מטרת ההתעמלות היא לחזק מזגו, וא"כ הרי הוא בכלל רפואה בשבת, אולם יש לומר שיש לחלק מאחר ששם בסימן שכ"ח הוא אכן אוכל 'תרופה' שהוא מאכל חולים, מה שאין כן תרגילי כושר שגם אנשים בריאים רגילים לעשותם אולי הוא בכלל 'מאכל בריאים' שגם לחולה מותר לאכלם (וביתר ביאור מאחר שאנשים בריאים לגמרי עושים תרגילי כושר אם כן לא נחשב תרגילי הכושר כרפואה בכלל וכמו הטיול שמועיל לבריאות ועם כל זה הוא מאכל בריאים ויש לחלק מאחר והליכה זה דבר רגיל, מה שאין כן ריצה ותרגילי כושר. וא"כ שורש השאלה היא האם תרגילי כושר זה בגדר רפואה)

זאת ועוד, שדעת האגרות משה שגם המגן אברהם לא הייתה כוונתו לאסור לאדם בריא לגמרי, אלא רק לאדם בריא שחלש במזגו, אבל אדם בריא לגמרי אין לו איסור לעשות רפואות בשבת, ולפי זה אדם בריא לגמרי אין לאסור לו משום רפואה לעשות ריצה והתעמלות בשבת.

ועוד בה שלישייה, שגם אם זה בכלל רפואה בשבת, מכל מקום הרי זו רפואה שאי אפשר לעשותה על ידי סממנים ולכן יש להתירה כמבואר בסימן שכ"ח סעיף מ"ג.

ואכן בשו"ת 'אור לציון' התיר התעמלות בשבת כאשר אין כוונתו להזיע אלא כדי לשמור על כושר גופני.

והנה בספר אורחות שבת פרק כ' אות קנ"ט כתב שאין לעשות תרגילי התעמלות בשבת, ובהערה שם ביאר טעמי האיסור שנראה שתרגילי כושר זה בגדר רפואה בשבת, ואף אם זה רפואה שלא על ידי סממנים, מכל מקום עדיין יש בזה עובדין דחול כמבואר במשנה ברורה שם ס"ק קל"ו, ועוד שיש בזה זילותא דשבת, ועוד שהמשנה ברורה נקט שאסור לרוץ לצורך רפואה ואף הליכה לצורך רפואה

הביא המשנה ברורה מחלוקת בזה וא"כ כ"ש שאין להתעמל בשבת לצורך רפואה.

והנה אודות מה שכתב שתרגילי כושר זה בגדר רפואה בשבת, כבר הסתפקנו בזה לעיל, שייתכן שאין זה בגדר רפואה, ואף אם כן שמא הוא מאכל בריאים, ולגבי עובדין דחול, יש לומר שרק היכא שהוא נחשב רפואה וההיתר הוא משום שאין זו רפואה על ידי סממנים אז יש לחוש משום עובדין דחול, אבל היכא שאין זה בגדר רפואה כלל, שמא גם עובדין דחול אין בזה, וכדמוכח שמותר לבחורים המתענגים במרוצתם לרוץ ולא חששו בזה לעובדין דחול, ומה שאסר מצד שהמשנה ברורה אסר ריצה לצורך רפואה ואף הליכה צידד לאסור, זה כדי להתחמם ולהזיע וזה אכן נחשב רפואה, אבל אם נאמר ששמירה על כושר גופני לא נחשבת כרפואה בשבת אין לאסור גם מצד זה (ומצד הלוכך בשבת וכו' גם אין לאסור כי מתענג בתוצאה).

אמנם זילותא דשבת אכן יש בזה (וצריך עיון אם לגזור גזירות מדעתנו)

וכן בשמירת שבת כהלכתה כתב שאסור להתעמל בשבת ובהערה מבואר שהוא מצד רפואה בשבת.

וא"כ לסיכום: שורש השאלה להתיר ריצה והתעמלות בשבת לחיזוק כושר גופני, תלוי בשאלה אם אנו רואים זאת כפעולה רפואית, או לא (וגם אם הוא פעולה רפואית יש לדון להתיר לפי האגרות משה שלבריא ממש מותר לעשות רפואות בשבת)

(אמנם גם אם נרצה להתיר מחמת כל הנ"ל, זה רק אחר שנכריע דלא כרש"י בטעם של איסור התעמלות (ובפרט שהציץ אליעזר למד שאין סתירה בשו"ע ולכא' כך שיטת השו"ע שפסק גם זאת וגם זאת) וגם משום שנכריע דלא כט"ז באיסור של 'הלוכך בשבת' ושמא אין אנו רשאים לתפוס את חבל הקולא לכאן ולכאן, ובפרט שגם לאחר מכן אין הדבר ברור שאין זה בגדר רפואה והדבר צ"ע)

אמנם שבתי והתיישבתי בדבר שכל מה שהנחתי עד עתה שאדם שרץ כדי לשמור על כושר גופני אין זה בגדר איסור שלא יהא הלוכך וכו', לדעת המג"א, אין זה נכון, שייתכן שכל מה שהתיר המגן אברהם הוא רק באופן שלאחר הריצה יש לו תענוג חיובי, כגון שרץ לראות דבר המתענג, או שרץ כדי שיהיה לו תיאבון והאכילה היא עונג לו (מצד ענג שבת כמבואר בשער הציון הנ"ל) אבל היכא שכוונתו לשמור על כושר גופני, מי יימר לן שגם זה נחשב שהתוצאה היא עונג? ואם גם זה נחשב 'עונג' אז על איזה ריצה דיבר השו"ע שאסור? הרי תמיד יש לו מטרה כלשהיא שלשמה הוא רץ (עיין בט"ז שהקשה 'וכי בשופטני עסקינן שרץ בחינם') וא"כ איזו ריצה אסורה? (אלא אם כן נאמר כחילוק ג' שרק ריצה נאסרה מצד זה ולא תרגילי התעמלות) אולם שוב התבוננתי שלכאורה מהמגן אברהם לשיטתו שכתבתי לעיל לגבי ריצה לשם רפואה שאסר זאת רק משום רפואה ולא משום 'הלוכך בשבת' מוכח לכאורה שכל שמשיג את מטרתו יש לו בזה עונג ואסור רק אם יש בדבר רפואה. ויל"ע.

ואין הכי נמי אם עצם הריצה תענוג לו אז באמת מותר מצד זה, אבל אם מכריח את עצמו לרוץ כי חייב לשמור על הכושר, שמא יש לומר שגם לדעת המגן אברהם זה אסור, ויל"ע.

-אישה שרוצה כהכנה ללידה לעבוד על שרירי אותו מקום כדי להרחיבם ולמתחם

מתוך מטרה שבשעת הלידה, התינוק יצא כדבעי, ולא ייגרמו לה קרעים, ומצוי לפני לידה ראשונה, ועושים זאת על ידי ניפוח כדור באותו מקום בצורה מכנית, והנה מצד רפואה נראה שאין בזה איסור, מאחר שאין כאן שום רפואה לשום דבר, ואישה זו היא בריאה לגמרי, ואין בזה אף שיפור כושר גופני, ורק בא למנוע מכה, ולא מצינו שמניעת מכה בשבת יהיה בה איסור רפואה (ולכן אין איסור ללבוש בשבת קסדה, מגיני ברכיים וכדומה) ומצד 'עובדין דחול' הרי אנו פוסקים להלכה כרמב"ם, ומצד 'הלוכך בשבת כהלוכך בחול' הנה גם אם נאמר שגם זה בגדר הליכת חול (ואין זה ברור כמבואר לעיל בתירוץ השלישי) מ"מ מאחר והיא עושה זאת לרצונה ולתועלתה הרי זה בגדר 'בחורים המתענגים' לדעת המג"א שאנו פוסקים כמותו.

ולכן זה לכאורה מותר (וכן פסק הגרש"א שטרן שליט"א[3] במענה לשאלת רבני מכון פוע"ה)

-מסא'ז לתענוג בשבת

בסימן שכ"ז סעיף ב' מבואר שאין משמשמין על הגוף בכוח, ולפי זה יש לומר שאסור לעשות מסאז' בכוח בשבת, אולם כמבואר לעיל לדעת המשנה ברורה אין סעיף זה נכון להלכה על פי המבואר בסימן שכ"ח סעיף מ"ב, וא"כ מאחר ואינו עושה זאת כדי להזיע, אין אסור מצד רפואה, ומצד הלוכו בשבת וכו', הרי עושה זאת לתענוג, ואם כן לכאורה הדבר מותר ואף אם מורח שמן, מאחר והוא נוזלי אין בו איסור ממרח, והסיכה עצמה בשמן ג"כ מותרת מאחר ואינו חושש במתניו וכן דהוא 'מאכל בריאים'.

-תרגילי פיזיוטרפיה בשבת לשרירים רפויים

הנה מצד רפואה יש להתיר כי זו רפואה שאינה יכולה להיעשות על ידי סממנים (ואם חייב לעשות תרגילים ברצף יש להתיר מצד רפואה שהתחילה אותה מערב שבת ואינו יכול להפסיק, ועוד שאולי זה סכנת אבר) ולעובדין דחול אין לחוש במקום צער כמבואר במ"ב שכ"ח ס"ק קל"ו, ואיסור של 'הלוכך בשבת' יש לומר שמאחר ויש לו עונג מהתוצאה הרי זה בכלל היתר המג"א, ועוד שלרוץ לצורך מצווה מותר, וא"כ לצורך בריאות שמא גם יש להתיר.

-תרגילי התעמלות כדי להקל על מיחושים

ומעתה נבוא לנידון השאלה בה פתחנו, הנה מאחר והיא עושה תרגילים אלו להקל על המיחושים אם כן זה בכלל רפואה, ומאחר שיש גם סממנים לרפואה זו, אם כן הרי זה בגדר רפואה בשבת האסורה.

אמנם מצד 'עובדין דחול' (שכ"ח ס"ק קל"ו) אין לחוש מאחר והוא מקום צער, ומצד 'הלוכך בשבת' יש לדון שמאחר והתוצאה היה עונג לה (שמפחית את הכאבים) הרי זה מותר מצד המג"א.

ומאחר והיא גם משתמשת בשמן לסוך את המותניים תוך כדי התרגילים א"כ מוכחא מילתא דלרפואה קא עביד, וא"כ גם סיכת השמן יש בה איסור 'רפואה' בשבת.

סוף דבר שכל זמן שלא מדובר על חולה שאין בו סכנה (לא נפלה למשכב מחמת כאבים אלו) נראה שאין להתיר לעשות פעולות אלו.

א - אמנם בשו"ת ציץ אליעזר חלק ו' סימן ד' למד שאין מח' בין הרש"י לרמב"ם ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ושני הטעמים נכונים להלכה, ולכן בסימן שכ"ז פסק השו"ע את טעמו של רש"י ובסימן שכ"ח פסק את טעמו של הרמב"ם.

ב - ובמ"ב מהדורת דרשו העירו מסימן שכ"ח סעיף ל"ט שאם אדם מצטער מרוב מאכלים ורוצה לגרום הקאה ע"י היד מותר הדבר אסור משום שאין דומה לרפואה (לאפוקי אם משתמש בסם), וא"כ מדוע כאן חשש שזו רפואה? ושמא יש לחלק בין לעורר את התיאבון שזה רפואה, לבין סילוק צער שהוא לא בכלל רפואה.

ג - אלא שיש להסתיר את המד לחץ אוויר, שלא להכנס לעניין של 'מדידה בשבת'.

אש זרה אשר לא ציוה ה'

/ הרב יעקב הלוי פילבר

כשאנו באים לעסוק במיתתם של בני אהרן עלינו לזכור שלא באנשים פשוטים אנו עסוקים אלא בצדיקים כמו שאמרו בירושלמי [יומא פ"א ה"א]: "למה הוא מזכיר מיתתן של שני בני אהרן ביום הכיפורים? ללמדך כשם שיום הכיפורים מכפר על ישראל כך מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל". ובמדרש על הפסוק: "ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי" הוסיפו ואמרו: "זה הדיבר נאמר למשה מסיני ולא נודע בו עד שבא מעשה לידו, אמר לאהרן: אהרן אחי, מסיני נאמר לי עתיד אני להיוועד להם לישראל ולהתקדש בהם בבית זה, ובאדם גדול אני מקדשו, וסבור הייתי או בי או בך בית זה מתקדש, עכשיו נמצאו שני בניך חביבין ממנו, כיון ששמע אהרן כך וידע שבניו ידועי שמים, שתק וקיבל שכר טוב על שתיקתו". ואכן לכאורה בעצם הבאת האש לא היה חטא, שהרי ההלכה היא ש"אף על פי שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט" [יומא כא ב] ככתוב: "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח". ואכן לפי פשט הכתוב עיקר חטאם לא היה על הבאת האש אלא ההקפדה היתה מפני שעשו זאת ללא ציווי, ככתוב: "אשר לא ציוה אותם".

והנה חז"ל במדרש [ויק"ר פר' כ] מגלים לנו שמעבר לחטא המפורש בכתוב היו סיבות נוספות שהצטרפו למיתתם של בני אהרן: "לא מתו בניו של אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן" והוסיפו על כך: "בשביל ארבעה דברים מתו בניו של אהרן: על הקריבה (שנכנסו לפני ולפנים), ועל ההקרבה (שהקריבו קרבן שלא נצטוו), על אש זרה ועל שלא נטלו עצה זה מזה". ואחרים אמרו שם במדרש: "בשביל ארבעה דברים מתו בני אהרן: על שהיו שתויי יין, ועל ידי שהיו מחוסרי בגדים ועל שנכנסו בלא רחיצת ידיהם ורגליהם, ועל ידי שלא היו להם בנים". ובאמת אין סתירה בין הכתוב למדרש, אש זרה אשר לא ציווה ה' היה "הקש ששבר את גב הגמל" אבל קדמו להם חטאים נוספים.

חטאם של נדב ואביהוא היה שהם לטשו עיניהם לדרגה לא להם, וחטא זה החל לא ביום השמיני למילואים, אלא עוד קודם לכן במעמד הר סיני, כמו שמספרת לנו הגמרא [סנהדרין נב א]: "וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך, ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן. אמר לו נדב לאביהוא: אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור" ובמדרש מובא: "ואנו נוהגין שררה על הציבור". והאמת שאין סתירה בין שתי הגרסאות, הגמרא מציינת את אשר אמרו מן השפה ולחוץ, ואילו המדרש מגלה לנו את מה שחשבו בלבם, לא הנהגה אלא שררה הם בקשו. ועל כן כתב רש"י: "דבשביל שהיו מבקשים שררה ורבנות מתו".

את הסיבה לחטאם של נדב ואביהוא אפשר להבין בהבדל שבינם למשה ואהרן. בעוד משה ואהרן לא רק שלא רדפו אחר השררה ולא רצו לפגוע איש באחיו כמו שמובא במדרש [תנחומא שמות כד]: "את סבור שמא עיכב משה שלא לילך, לא עשה אלא כמכבד לאהרן, אמר משה עד שלא עמדתי היה אהרן מתנבא להם שמונים שנה במצרים, ועכשיו אני בא להם בתחום אחי שיהא מיצר, לכך לא ביקש משה לילך. . . א"ל הקב"ה אהרן אחיך אינו מיצר בדבר הזה, אלא ישמח, תדע לך שהוא יוצא לאנפטי שלך (לפגוש אותך), שנאמר 'הנה הוא יוצא לקראתך וראה ושמח בלבו' [שמות ד יד], לא בפיו בלבד אלא בלבו, לבו יותר מפיו, 'וראך ושמח בלבו'". ואילו נדב ואביהוא היו מודל שונה של מנהיגים, שהאנוכיות והדאגה לקידום האישי שלהם היתה בראש מעיינם, גם במחיר רמיסת מי שעומד בדרכם. עד שהם יכולים להלך אחר אביהם ודודם ולומר: "אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור" - ולמה באו לאמירה הזו? מפני שכאשר הסתכלו לאחוריהם וראו שכל ישראל הולכים אחריהם, (אמנם בגלל משה ואהרו) בגאוות לבם הם השלו את עצמם וחשבו כי הציבור הצועד מאחוריהם הוא צועד בגללם ולכבודם, וכשהסתכלו קדימה וראו את שני הזקנים ההולכים לפניהם היה ברור להם שהם פשוט מפריעים וחוסמים בפניהם את דרכם אל השררה, ולכן אצה להם הדרך להפטר מהם.

ולקח נוסף לומדים אנו מבני אהרון שמי שאינו נאמן לדור אבותיו לבסוף בוגד אף באחיו בני דורו ככתוב: " 'ויקחו בני אהרן איש מחתתו' - איש מעצמו עשו, שלא נטלו עצה זה מזה". בשעת המבחן כל אחד נפרד מחברו ודאג רק לעצמו. מנהיגות החושבת רק על עצמה אין לה נאמנות אפילו לשותפים שלה וכמובן שהיא מזלזלת בשאר החובות המוטלות עליה.

המעלה אתכם

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי הכ"מ, רות ב"ר חיים יהודה ע"ה

לאחר האסון הגדול שבפטירת שני בני אהרון, כשעם ישראל כולו קיבל עליו את הדין[1]. מצווה הקב"ה את ישראל, להישמר מהמאכלות האסורות. וכך הפה ש"אסר" עצמו מלהתלונן, הוא הפה ש"התירו" לו את המאכלות הכשרים - 'אֹתָהּ תאכלו'[2].

עצם המצווה שלא לאכול דברים טמאים, העלה את ישראל עד לדרגת 'קדושים'. שלא זו בלבד שהם מתקדשים בכך, אלא שהקב"ה אף מוסיף להם קדושה על קדושתם - 'והתקדשתם והייתם קדשים'[3].

עיקר הקדושה שניתנת לישראל, נמצאת בדברי התורה הנמצאים בפיהם. ולכן כהקדמה לפרשה זו, מציין הקב"ה למשה - שיאמר את הדברים לאהרן, אלעזר, איתמר וכל ישראל[4]. מכיוון שחסמו את פיהם, מלדבר שווא על ה'. זכו בזה כל ישראל, שנתייחד עמם הדיבור.

לעומת זאת מי שנטמא במאכלות האסורות, אזי מטמטם הוא את ליבו. ושוב דברי התורה, לא נכנסים ללבו[5].

ולכן פרשה זו נאמרה לישראל, מיד לאחר הקמת המשכן - אוהל מועד. כדי ללמדם מה עליהם לעשות, כדי שיוכלו לשמוע את דברי ה'. ויהיו דברי התורה ערבים בפיהם.

ומתוך ההכנה הזו, יכולים ישראל לזכות ולהתעלות - ולהיכנס לארץ ישראל.

אך כדי להבטיח שיישאר האדם בדרגתו זו, עליו לשים עיניו ולבו כל הימים - שלא יסורו דברי התורה ממנו. ועל כן הוא זקוק ליכולת הבחנה דקה, שתעזור לו בכך.

אין זה די שיודע האדם, שהפרה מותרת והחמור אסור. אלא עליו להבחין גם במאכלות המותרים - האם השחיטה הייתה מלאה או חלקית, ולכן גם אסורה[6]. שכן הן הפרה והן החמור, מהלכים על הארץ - ומסייעים את האדם בעבודת אדמתו[7]. תחילה בחרישת האדמה, ולבסוף בדישת הפרה והעמסת התבואה על החמור[8].

אבל למרות התועלת שבאה לאדם מאלו, עליו להישמר מאכילת בשר החמור. שכן אין הוא אלא כנושא המסע עליו, ואין לו שום קשר לדבר[9]. אך את הפרה ניתן לאכול, כיון שהיא ממש כחלק מעבודתה. ולכן גם התורה הזהירה - לא תחסום שור בדישו[10]. הגם שזהו איסור, אף לכל שאר החיות והבהמות.

וכעין זה על האדם להבחין, בין שחיטת רוב הקנה ובין שחיטת חציו בלבד. הגם שאין ביניהן אלא חוט השערה - זה הוכשר לאכילה, וזה הטריף את הבהמה. כרמז לעניין מוצאות הפה של האדם, בדברי התורה. שעליהם להיות משוננים ומדויקים, ולולי כן הם עלולים להביא רעה לעולם. כשיבוא להתיר את האסור, ולאסור את המותר.

אך בעוד ההבחנה כאן יכולה להראות לכל. ישנה הבחנה דקה יותר, שגם כן נצרכת היא. ידיעת סוגי הטרפות השונים, וגבולם[11]. וזו הבחנה - כהבדל שבין הצבי והערוד[12].

בשני חיות אלו ישנה תכונה, המייחדת אותם משאר החיות. עור הצבי מסוגל הוא להימתח, ולהכיל אף יותר מגודלו האמתי[13]. ואילו נשיכת הערוד, לא מניחה אף רפואה למכתה[14]. והאדם עלול להתבלבל ולחשוב, שהערוד הוא הממית. אך למעשה חטאי האדם הם הממיתים. וכמו שהוכיח, רבי חנינא בן דוסא[15]. וכך גם אין ארץ ישראל נמתחת, אלא רק כאשר יושביה עליה[16].

ואף בהבחנת הטרפות השונות, לא ניתן להקיש בהם מאחת לשנייה[17]. אלא לכל אחת, יש את העניין שלה. ועל האדם הקדוש, להתעלות ולהזדכך - בהכרה הדקה הזו.

וכשעושים ישראל כן הם זוכים להגיע לעיקר כוונת ה', בהוצאתנו ממצרים - להיות לנו לאלוקים[18]. ואו אז דברי התורה היוצאים מהאדם, הם 'דברי אלוקים חיים'.

1 - **דברו אל בני ישראל** את כולם השוה להיות שלוחים בדבור זה לפי שהושוו בדמימה וקבלו עליהם גזירת המקום באהבה - רש"י ויקרא יא, ב
2 - ויקרא שם, ג
3 - שם, מד
4 - **אל משה ואל אהרן כז** למשה אמר שיאמר לאהרן. לאמר אליהם אמר שיאמר לאלעזר ולאיתמר, או אינו אלא לאמר לישראל. כשהוא אומר 'דברו אל בני ישראל' הרי דבור אמור לישראל, הא מה אני מקיים לאמר אליהם לבניו לאלעזר ולאיתמר - רש"י שם, א
5 - **ונטמתם בם** אם אתם מטמאין בהם בארץ אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבת מעלה - ויקרא שם, מג
6 - **בין הטמא ובין הטהור** צ"ל בין חמור לפרה והלא כבר מפורשים הם אלא בין טמאה לך לטהורה לך בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו - רש"י שם, מז
7 - אשריכם זרעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור - ישעיהו לב, כ
8 - **אשריכם** ישראל שהצליחה זריעת צדקתכם כזורעים על מים מעתה תקצרו ותאספו תבואת שכרכם הטוב תשלחו רגל השור לדוש התבואה והחמור להביא אל הבית כך ת"י כלומר תקבלו שכר פעולתכם הטובה - רש"י, שם
9 - וכעין שדרשו חז"ל על כך, אמר משה לפני המקום, ה' כלום הגון להם שתתן להם ותהרגם. אומרים לחמור טול כור של חטים ונחתוך ראשך - ספרי במדבר יא, כא
10 - דברים כה, ד
11 - אין אומרין בטרפות זו דומה לזו, **שהרי חותכה מכאן ומתה וחותכה מכאן וחיה** נחתך בשר רגלים למעלה מצומת הגידין ולא נשבר העצם כשרה נחתכה למטה במקום צומת הגידין אע"פ שנמוך מכאן טרפה כדאמרינן לקמן וכן שניטל צומת הגידין בפ' בהמה המקשה (לקמן דף עו.) ואע"פ שלא נחתך העצם - חולין מח: וברש"י שם
12 - **ובין החיה הנאכלת** צ"ל בין צבי לערוד והלא כבר מפורשים הם אלא בין שנולדו בה סימני טרפה כשרה לנולדו בה סימני טרפה פסולה - רש"י ויקרא יא, מז
13 - מה צבי זה **אין עורו מחזיק את בשרו** שהעור כווץ וגומד לאחר הפשטו - רש"י כתובות, קיב.
14 - ברכות לג.
15 - ת"ר מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות באו והודיעו לו לר' חנינא בן דוסא. אמר להם הראו לי את חורו הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש, אמר להם ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא בן דוסא - שם
16 - אמר ליה (ירמיהו ג, יט) ארץ צבי כתיב בה מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמדא - גיטין נז.
17 - אין אומרים בטרפות זו דומה לזו - חולין נה:
18 - כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להית לכם לאלהים והייתם קדשים כי קדוש אני - ויקרא יא, מה

סיפור לשבת

גלגולו של שוקולד צ'יפס לבן

/ הרב שבתי יגל

נוהל קבוע יש לאשתי שתחי' ולי, קניות לשבת עושים ביום חמישי, ומשתדלים מאוד שלא לפספס שום מצרך, שלא נזדקק לחסדי המרכולים בימי שישי הקצרים והעמוסים.

היה זה לפני כ-10 שנים, יום חמישי שלפני שבת קודש פרשת ויחי, כהרגלנו ערכנו את הקניות ביום חמישי, כל המצרכים נכנסו אל העגלה לפי הרשימה שבידינו, כולל חבילת שוקולד צ'יפס לבן אשר יועדה לצורך הכנת עוגה עבור יולדת בשעטו"מ.

למחרת, ערב שבת, כשרעייתי כבר הייתה באמצע הכנת בלילת העוגה, כאשר הגיע השלב בו מכניסים את השוקולד צ'יפס לבן אל תוך הבלילה, מזדעקת רעייתי כי היא אינה מוצאת את חבילת השוקולד צ'יפס. כל בני הבית הצטרפו לחיפושים הקדחתניים, בארונות המטבח, במזווה, במקומות פחות הגיוניים, אבל האבדה לא נמצאה.

ככל הנראה החבילה נשמטה מהשקיות ומונחת לה על רצפת הרכב – כך חשבתי לעצמי – וירדתי אל חניית הבית כדי לבסס את השערתי, אבל גם לאחר חיפוש נרחב בחורים ובסדקים של הרכב המשפחתי – האבדה לא נמצאה.

ככל הנראה הקופאית לא שמה לב לחבילת השוקולד צ'יפס הלבן ולבסוף לא קנינו אותה – כך חשבתי לעצמי – אולם לאחר עיון בחשבונית הקנייה שעדיין הייתה תחת ידי, התברר שחור מעל גבי לבן, שאכן רכשנו חבילת שוקולד צ'יפס לבן, בעלות של 8.99₪.

לא נותר לנו אלא לקבוע כי החבילה נעלמה לה היכן שהוא בדרך מהסופר אל הרכב, ואולי אף נשכחה בסופר ולא נארזה בשקיות.

בלית ברירה, עשיתי את דרכי אל עבר המרכול השכונתי, נדחק בין האנשים, ממתין לתורי בתור הארוך האופייני לימי שישי, ומחכה לשלם עבור חבילת שוקולד צ'יפס לבן.

פגישה מקרית עם הרב הרטמן

לאחר התשלום, כשאני יוצא מהחנות אל אוויר העולם, אני רואה מולי דמות מוכרת, היה זה מורי משכבר הימים, הרב יהושע הרטמן שליט"א, עורך ומהדיר ספרי המהר"ל, שהיה ר"מ שלי עת למדתי בישיבת 'מערבא'.

כבר שנים רבות שלא פגשתי את הרב הרטמן, ולפי מה ששמעתי, הרב העתיק את מגוריו לאנגליה עבור שליחות חינוכית חשובה, ומשום כך רבה הייתה תמיהתי לפוגשו לאחר זמן כה רב בארץ הקודש, ועוד בעיר מגורי - רעננה, באמצעו של יום שישי קצר.

לאחר כמה מילות שלום וברכה, שאלתי את הרב למעשהו כאן בעיר, והתברר כי חמיו וחמותו של הרב עשו עלייה מברזיל אל ארץ ישראל, וקבעו את מגוריהם בעיר רעננה, וכעת הרב ורעייתו באו לשהות קצרה אצל ההורים.

משהתברר לי כי הרב ישהה בעיר בשבת הקרובה, לא בזבזתי רגע, ומיד שאלתי האם הרב יהיה מוכן לבוא אל בית הכנסת שבו אני מתפלל כדי למסור דרשה במהלך התפילה והקידוש שלאחר התפילה.

זיכרון השיעורים המרתקים מימי הישיבה עדיין הדהד במוחי, והשתוקקתי לחדש ימיי כקדם ולזכות לשמוע שוב יסודות מהרלי"ם נפלאים יוצאים מפיהו של הרב שליט"א, ועל הדרך לזכות בכך גם את שאר המתפללים.

הרב ביקש להימלך בבני משפחתו, לבדוק אם זה מסתדר מבחינת הזמנים וכדומה, ונתן לי את מספר הטלפון שלו כדי שאתקשר אליו מאוחר יותר לקבל תשובה, ובכך נפרדנו לשלום.

מה המקור של המהר"ל?

שעה קלה לפני כניסת השבת, התקשרתי אל הרב, הרב ענה בחיוב, אך הקשה, הרי בוודאי כבר תאמתם עם דרשן אחר, וכעת הוא יישאר עם הדרשה בבטן? עניתי לרב כי הדרשן האחר הוא אני...ואני מעדיף לשמוע את הרב מאשר לשמוע את עצמי, וכך קבענו להיפגש בבית הכנסת בשבת קודש בבוקר.

אאחחח...איזו דרשה זו הייתה...הציבור התמוגג מכל רגע, הרב דיבר על היסוד המפורסם שיוסף הוא גם 'אב' וגם 'שבט' וכדרכו יישב בכך כמה קושיות ודיוקים ברש"י. נפלא ביותר, ודפח"ח.

במהלך הקידוש, הרב דרש שוב, ואז זכיתי לשמוע ממנו את אחד הסיפורים המדהימים!! ששמעתי על תלמיד חכם בן זמננו.

הרב סיפר כי במסגרת עבודתו על עריכת וההדרת ספר 'גור אריה' של המהר"ל על החומש, הוא הגיע לדברי המהר"ל בפרשת ויחי, ושם הוא כותב שלעתיד לבוא בתחיית המתים עתידים כל המתים לעמוד ולקום מתוך מערת המכפלה, וכותב המהר"ל שדבר זה כתוב בחז"ל ולא ציין מקומו.

כמובן שתפקידו של העורך והמהדיר, הוא לחפש היכן נמצא

המשך בעמוד הבא...

חז"ל זה, לציין הערת שוליים, ובהערה לכתוב מקומו ומקורו.

בתקופה ההיא – לפני כמה עשרות שונים – עוד לא היו מנועי חיפוש תורניים כמו שיש היום, פרויקט השו"ת של אוניברסיטת בר אילן עוד לא נולד, שלא לדבר על 'אוצר החכמה' ומאגרים תורניים כאלו ואחרים, גם הרב גוגל עוד לא היה במחשבה, אבל תלמידי חכמים הבקיאים בספרות חז"ל היו גם היו, ואליהם הלך הרב הרטמן כדי לברר אצלם היכן נמצא מאמר חז"ל עלום זה, כדי לעשות את עבודתו נאמנה. אולם כל תלמידי החכמים לא ידעו לציין מקומו של מאמר זה.

המקור לא נמצא

כשהרב הביע את ייאושו לפני אחד מידידיו, שח לו זה, כי בקריית ארבע היא חברון, ישנו יהודי שמפעל חייו הוא לאסוף וללקט כעמיר גורנה את כל מדרשי חז"ל הקשורים למערת המכפלה והעיר חברון, ואם אכן ישנו מאמר חז"ל כזה כפי שכותב המהר"ל, הרי שבוודאי הוא יידע לציין מקומו.

המשיך הרב לספר, כי לקח לו כמה ימים למצוא את מספר הטלפון של אותו יהודי ולהשיגו טלפונית, וכשהצליח לעשות זאת, ענה אותו יהודי כי אין הוא יודע לציין על אתר את מקומו של מאמר חז"ל, וכי הוא מציע שבעוד כמה ימים הרב יצור אתו שוב קשר ולבינתיים הוא יעיין בכתביו וימצא את המאמר.

בשיחה הטלפונית שנערכה כעבור כמה ימים אמר אותו יהודי כי הוא לא מצא שום דבר שמזכיר את מאמר חז"ל זה בין כתביו, ואם אצלו אין מאמר כזה - מוכרחים לומר שבאמת אין מאמר חז"ל כזה, ואין לנו אלא לקבוע כי ככל הנראה מדובר במאמר חז"ל שהמהר"ל בעומק גדולתו והתבוננותו מפרשו כך, ואנו בעיננו הדלות לא משיגים זאת.

לא נותר לרב הרטמן ברירה ובהערת שוליים הוא כתב עלי ספר 'לא ידעתי מקומו של מאמר חז"ל נפלא זה'.

הרב קנייבסקי: סף שניות לכל ספרות חז"ל

זמן מועט לאחר שסדרת ספרי הגור אריה בעריכתו של הרב הרטמן שליט"א יצאה לאור בשעה טובה ומוצלחת, הזדמן הרב לעיר התורה והחסידות בני ברק, ובתוך בני ברק – לסביבת רחוב רשב"ם, שם הבחין ברב חיים קניבסקי שליט"א הולך לבדו, אז זה עוד היה אפשרי... הרב הרטמן החליט לנצל את ההזדמנות, הוא ניגש אל הרב קניבסקי (ר' חיים), ביקש רשות לשאול שאלה, וכשזו התקבלה, אמר הרב הרטמן:

המהר"ל בגור אריה כותב בפרשת ויחי שכל המתים עתידים לעמוד מתוך מערת המכפלה... כך הוא אומר? שאל ר' חיים – היה נראה כי גם אצלו זה חידוש... כך הוא אומר! ענה, והוא מוסיף וכותב כי דבר זה מובא בחז"ל! הרב יודע היכן נמצא חז"ל זה? ואז ארע הדבר המדהים... ר' חיים המשיך ללכת ומלמל לעצמו, והרב הרטמן ממהר אחריו ומטה אוזן למשמע המלמולים, וכך נשמעו להם המלמולים: תלמוד בבלי... נישטו (לא נמצא) תלמוד ירושלמי... נישטו... מדרשי הלכה... נישטו... מדרשי אגדה... נישטו... זוהר הקדוש... וכאן הוא ציין למיקום באחד מספרי הזוהר ואמר שייתכן ששם ישנה משמעות כזו.

כשהרב הרטמן שב לביתו, הוא פתח את הספר הנ"ל במקום ההוא... ובינגו! שם בדיוק זה נמצא!

הכל בזכות השוקולד צ'יפס

'ראיתי איך הרב חיים קניבסקי שליט"א מעביר בראשו את כל ספרות החז"ל ב-90 שניות' – סיים הרב הרטמן את סיפורו, ואנו המתפללים התפזרנו איש איש לביתו מתוך תחושת התעלות והודאה לה' שזכינו בדורנו לתלמיד חכם הבקי בשבילי חז"ל, כשבילי מקום מגוריו.

כשהגעתי לביתי, חשבתי לעצמי, כעת אני מבין מדוע הייתי צריך לחזור למרכול בשביל לקנות שוקולד צ'יפס לבן... הרי לולי זאת לא הייתי זוכה לסיפור מופלא זה.

אהה... ודבר אחד שכחתי לספר... באותו יום שישי כשהגעתי הביתה עם חבילת השוקולד צ'יפס (לבן כבר כתבתי?) מצאתי את החבילה הנעלמת מונחת לה אחר כבוד במקומה בארון....

נ.ב א"ה ייתכן שהרב קניבסקי שליט"א ציין לזוהר חדש פרשת נח עיין שם.

לתגובות: shyogel@gmail.com

שביבים / שאול שיף

החובות של רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל
/ הגאון רבי מנשה ישראל רייזמאן שליט"א

(קטעים מתוך הספד בשיעורו היומי)

...העיד עליו אחד מחתניו של מרן רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, שהקביעות היומית של לימוד מסכתות, בבלי וירושלמי וכו' וכו' דבר יום ביומו, התחילה עוד בימי דודו מרן החזון איש, בהיותו אברך

צעיר, והחזו"א הסתלק ביום השבת קודש, והלוויה הגדולה היתה ביום ראשון למחרתו. כשחזר מהלוויה היה רבי חיים שבור ונדכא בגוף ונפש, מרוב דביקותו לדודו החזו"א. לא זזה ידו מתוך ידו, [לימים אמר על עצמו, שביום הסתלקות החזו"א חרב עלי עולמי, לא הייתי בן אדם] ומרוב חלישות הדעת היה קשה לו לפתוח את הגמרא אחר הלוויה. אבל החליט בנפשו שקביעות היא קביעות, ומשום שהיה עייף ותשוש, התקשה להבין את הנלמד, גרס את הדפים כמו שהם, ולמחרת היום חזר ושינן אותם בהבנה יתירה, העיקר שלא לבטל את הקביעות היומית, ויהי מה.

ומצאנו בדברי חז"ל שסדר קביעות הלימוד נקרא בשם 'חוב' 'רב אחא יזיף ביממא ופרע בליליא'. הרי שבכל יום היה רב אחא קם בבוקר כמו בעל חוב, פעמים שלא הספיק 'לפרוע חובו' ביום, והיה משלים פירעון החוב בלילה.

יושב בגשם ומשלים חובות

סיפר חתנו הג"מ רבי שרגא שטיינמן, ראש ישיבת קריית מלך שליט"א, שפעם אחת כשילדה אשתו, ואחר הלידה הלכה לנוח בבית אמה כנהוג, "היינו בביתו של רבי חיים, ולא היה הבית גדול, לא היו שם חדרים מיותרים, עד כדי כך שהיולדת ובעלה והתינוק שהו ב'חדר הלימוד' של רבי חיים, וכמובן שבאופן כזה לא היה יכול ללמוד שם סדר הלימוד", כי רבי שרגא והיולדת הם אנשים ולא מלאכים, והם ישנים בלילה... מה עשה רבי חיים, יצא מחוץ לבית עם הגמרא מתחת לגגון קטן. ירדו גשמי זלעפות והוא אינו חש כלום עד שישלים חובותיו. כשאמרו לו לרבי חיים, תלמד היום קצת פחות ומחר תשלים, אמר להם רבי חיים, אם אלמד היום ששה דפים במקום שמונה, אלמד מחר רק חמשה דפים ומוחרתיים ארבעה דפים וכל הקביעות תתבטל. עלי לשלם החובות דבר יום ביומו.

הרבנית בת שבע ע"ה היתה אומרת לבעלה, 'הכל אני יכולה לעזור לך, אבל להשלים את החובות שלך, זאת איני יכולה'.

תשלום החובות לעת זקנה וחולי

דרך בני אדם שלעת זקנה הוא מקל על עצמו, לא כן רבי חיים, גם בהיותו בן שמונים ושמונים וחמש, ותשעים, לא הוקל מעליו סדר החובות. אדרבה אם מחמת חולשתו לא הבין כראוי את הנלמד, היה למחרתו חוזר ומעיין שוב את הדפים של אתמול...

בשנת תשס"ב עבר טיפול רפואי בערב סוכות, היה זה ביום תחילת מס' בבא מציעא. במוצאי יו"ט ראשון לקחו אותו לבית החולים, ומה נטל עמו? טלית ותפילין ומסכת ב"מ, יש תמונות איך שהוא שוכב במטה בביה"ח וגמרא ב"מ בידו, להשלים החובות בקביעות דבר יום ביומו. פעמים שמרוב חולשה לא היה לו כוח להחזיק את הגמרא בידו, היה פותח הגמ' ומתחיל לימוד 'החובות', והגמרא היתה נסגרת מרוב חולשה, והוא היה ממשיך בעל פה עד תשלום שמונת הדפים...

טעם של חירות אמיתית בליל פסח

בערב פסח בשעת הסיום הגדול, היה ניכר על פניו שמחה יתירה באותם שנים שהיו בהם קשיים מיוחדים, שאעפ"כ עזר לו השי"ת להשלים חובות השנה. וכשהיה יושב בליל הסדר, ראו מה זה 'חירות' של יהודי. אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. היה שש ושמח בליל פסח שזכה להשלים כל החובות שבתלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי, החובות שבתוספתא, החובות שבמשניות, החובות שברמב"ם, החובות בשו"ע, החובות שבזוה"ק וכל התורה כולה. אין לנו מושג בהרגשת החירות הזו. יותר ממי שהיו לו חמש מאות מיליון דולר חובות מבלי אפשרות לפשוט רגל, וזכה לפרוע אותם בשלימות.

והחי ייתן אל לבו.

שני כסאות היו לו לרבי חיים בביתו. כיסא עץ רגיל, וכיסא מרופד. בשעת כתיבת הספרים היה יושב על כיסא מרופד, אבל 'תשלום החובות' הנ"ל, היה על כיסא עץ קשה, כדי שלא להרגיש בנוח ולא לנמנם.

בצעירותו היה לומד החובות הנ"ל עם חברותות, והיה קובע תנאי קודם למעשה שאין שום דבר בעולם שיכול למנוע את תשלום החובות, אם היה הלה 'בן אדם שיש לו מניעות', תיכף ומיד היה מבטל החברותא. סיפר רבי חיים על אחד שלמד עמו כמה חדשים בקביעות בחברותא, הזהרתי אותו שהקביעות לא יכולה להתבטל משום דבר. והוא אמר לי, שבכל חורף הוא מצונן כמה ימים עם אנגינה ושיעול ואיך אני יכול לקבל על עצמי דבר כזה, אמרתי לו, שאם יקבל על עצמו שלא להחסיר מחמת שום מניעה אחרת, לא תהיה מצונן ולא תהיה חולה. כך הבטחתי לו. פעם אחת היה לו אירוע משפחתי שלא הסכים לוותר עליו ולא בא ללמוד, למחרת היום נפל למשכב עם דלקת ריאות, וכך נתבטלה החברותא...

המחותן לא הבין את דבריו

בנו הג"מ רבי שלמה שליט"א חתן הג"מ רבי מאיר הוניגסברג שליט"א, מספר שבאחד מימי ה'שבע ברכות' התנצל רבי חיים בפני מחותנו רבי מאיר, שמחר איננו יכול להשתתף בשמחת ה'שבע ברכות', וזאת מפני שיש לו חובות גדולים והם מקשים עליו מלהשתתף בשמחה. המחותן רבי מאיר נבהל מאד כששמע שרבי חיים מגלגל חובות גדולים, בושה וחרפה לבני הדור שרבי חיים אינו יכול להשתתף בשמחת בנו מחמת החובות. ריחם עליו מאד והלך אצל הג"מ רבי דב ויינטרויב מתלמידי החזו"א, ותינה לפניו את צערו 'היתכן' שאין החברים מסייעים לרבי חיים לסדר חובותיו, עד כדי כך שמרוב טרדת החובות אינו יכול להשתתף ב'שבע ברכות' של בנו. רבי דב החל לצחוק צחוק גדול, והסביר למחותן שאין הכונה על חובות של ממון, אלא שמחמת החתונה והשבע ברכות הוצרך להתבטל הרבה מסדר קביעות הלימוד, ולכן הוא מוותר על הלילה אחד מלהשתתף בשבע ברכות וכך יוכל להשלים כל ה'חובות'...

כשמאחלים לחברים שתוכל לחתן את הילדים בלי חובות, אינו עולה על הדעת שהכוונה על קביעות עתים לתורה ביום החופה ולמחרתו. כי כל אחד מאיתנו צריך שיהיו לו חובות כאלה, שיש חוב 'קביעות עתים לתורה' על כל אחד מישראל, השאלה היא רק כמה חובות אנו מקבלים על עצמנו. כל אחד יכול לקבל על עצמו להיות בעל חוב גדול יותר לתוה"ק.

אם היה אנוס ממש מחמת לויה של אדם גדול וכדו', ראו על פניו ממש כמי שהוא חולה ואינו מרגיש טוב, והיה אומר שזה מחמת 'החובות'. ובלילה היה צריך להקדים לצאת ממיטתו - לפני השעה הקבועה באחד וחצי בלילה - ואמר שהחובות לא נותנים לו לישון... הלילה נברא לשינתם של אנשים אחרים כדי שאני אוכל ללמוד.

וכך היה רבי חיים אומר בבדיחותא, בגמ' עירובין מצאנו סתירה אם לא נברא הלילה אלא לגירסא או לא נברא הלילה אלא לשינה 'הא לן והא להו', שהם יישנו ואנחנו נלמד, שהעם באים להתברך בשעות שהם נעורים, ועי"ז נגרם שכל הלילה 'משמר', אילו לא היו ישנים אחרים בלילה, לא היו נותנים לי להשלים החובות באלו השעות...

ח"י באדר סטאלין מת...

אחת התקופות הקשות ביותר לכלל ישראל, היתה התקופה הקשה ששלט הרודן הרשע ג'וזף סטאלין ימ"ש, האיש שתרגום שמו הוא 'איש הברזל', שהשתמש בדרכי רשעות נוראה להשליט את כוחו ברחבי רוסלאנד, ועשה כל אשר לאל ידו לחולל את שיטה הקומוניסיטית שנקראה 'מהפכה'. אז הצהירו מנהיגי המפלגה הקומוניסטית בלשונם האכזרי: "רק בדם נשמן את גלגלי 'המהפכה'" ה"י.

כמעט שבעים שנה עברו מאז אותו סיפור העלילה שנקראה בשם "עלילת הרופאים", שתוכננה ונעשתה במיוחד ע"י אותו רשע ורוצח סטאלין ימ"ש, שנים ספורות אחרי מלחמת העולם השנייה.

סכנה עצומה ריחפה אז על יהדות רוסלנאד, וכבר היה נראה כחוסר תקוה ולאחר ייאוש, ואחר כך הגיעה הישועה ממקום בלתי צפוי כלל, והסתיימה באורח פלא, מה שמראה בעליל שאין מעצור ביד ה' מלהושיע גם כשכבר נראה לאחר ייאוש, ישועת ה' כהרף עין.

וכך היה מעשה:

ויהי בימי סטאלין הרשע, הוא סטאלין המולך ברחבי מדינת רוסלאנד (רוסיא), הנקרא 'ברית המועצות'. בימים ההם כשבת הנשיא סטאלין על כסא מלכותו, עוד בטרם מלחמת העולם השניה, ביצע הרשע הזה מעשי אכזריות רבה שנקראו למרבה הצער 'הטיהורים הגדולים', זאת כאילו רוצה 'לטהר' את המדינה מכל המתנגדים כביכול לשיטתו שיטת הקומוניזם, וכדי לבסס היטב את שלטונו העריצה פעל בעיקר לסכל בכח כל התנגדות לשלטון, התנגדות אמיתית או מדומה.

בפעולותיו האכזריות נעזר הרבה ע"י שוטרים סמויים רבים, משטרה חשאית, שנקראו נ.ק.וו.ד, והם היו הגלגול הראשון של הק.ג.ב, שלימים נהפך שמם לק.ג.ב. ה'טיהורים' הללו כללו עינויים רבים, עבודות כפיה, הוצאה להורג, זריקת אנשים לכלא, ועריכות משפטים פומביים שנקראו 'משפטי ראווה', ובעיקר ידוע את הגלות לסיביר שהשתמשו הרבה בעונש זה. די היה בפעולה חשודה קטנה, עקימת שפתיים, או אמירה תמימה שניתן לפרשה באופן נוסף מהמכוון, כדי לשלוח אדם למותו או ל'חינוך מחדש' בסיביר הקפואה. כמובן, שכמו כל הרשעים לדורותיהם, תלה רשע זה את שנאתו להקב"ה ולעמו ישראל באמתלאות שונות.

וכמו המן הרשע בשעתו שטען 'ודתיהם שונות מכל עם ולמלך אין שוה להניחם', טען שהם לא מכניסים הכנסה מספקת למדינה ואין צורך בהם. וכמו כן הצורר היטלר ימ"ש רצה להנהיג כל מיני שיטות ודיאולוגיות בעולם כידוע, אבל הצד השוה שבהם, שהקליפות הללו, שהם משורש עמלק, ארבו בכוונה תחלה ללחום בעם ישראל דוקא ולמוחקם מן העולם, אך כדי שתהא איזו מסוה אנושי לכך כלפי העולם, הוצרכו להשתמש בכל מיני אידאולוגיות ו'תורת לאקשין'...

ובכן, הרשעים הללו - הנקראים הסובייטים - הרגו ועינו גם שאר אנשי דת, דהיינו יהודים ולהבדיל אא"ה גם אינם יהודים, ובין השנים תרצ"ו-תרצ"ח, ערך שר המשטרה החשאית הנ"ל גל מאסרים שפעלו לטענתם 'פעילות אנטי-סובייטיות'.

כחלק בלתי נפרד מהטיהורים הגדולים שערך, השתמש רשע זה להגדיל אישיותו בעיני כולם, בהראותו את כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו, ועשה רבות לפעול בעיני העם הערצה מיוחדת אליו, שלא היה כמעט בדומה לזה בשאר מדינות בהיסטוריה, דיוקנו היה ניצב בכל פינה ופינה בכל רחבי המדינה, ורבים האמינו בו בתקוה של ממש, כי הוא יוציא אותם מאפילה לאורה, וכי הוא מושל בכל ארץ ... עד שכונה אצל רבים 'אב העמים' או 'שמש העמים'.

כידוע, רוסיא היה בעת מלחמת העולם השנייה, בראש הלוחמים נגד גרמניא. ובעצם בזה הרים סטאלין את קרנו אצל רבבות המאמינים בו, בראותם בו 'איש מלחמה', שהציל אותם מידי הגרמנים ונצח במלחמתו, והוא האיש אשר יציל אותם גם בעתיד...

שנים ספורות אחרי מלחמת העולם השנייה. בין השנים תש"ח-תשי"ג כבר הפסיק כמעט להסתיר את פניו, והחל מלחמתו הגלויה נגד עם ישראל הנצחי, כשרוב המאסרים ערכו אנשיו בין היהודים בלבד, דתיים ואינם דתיים כאחד. מסופר שפעם עצרו איזה יהודי עוור, יהודי תמים, יהודי פשוט מאד, ושמו היה 'רבי' (שם איש נפוץ מאד בין יהודי בוכרה). בחקירתו טען האיש בפני חוקריו כי הוא איש פשוט מאד, ואינו יודע כמעט ללמוד, ומדוע מאשימים אותו בפעילות נגד השלטונות? אבל החוקרים השיבו לו מול פניו: "נודע לנו שאתה אומר את השיעור תהלים אחר התפלה, ודי בכך כדי להפליל אותך בחברת הארגון מתנגדי המהפכה".

והנה בשנת תשי"ג, עלה הרשע דרגה ברשעתו, ובנוסף על הסבל שסבלו אלפי יהודים ברוסיא הארורה זה שנים רבות, זמם הרשע 'עלילה' שפילה, שהרופאים היהודים מתנכלים למנהיגים סובייטים, ומרעילים אותם תוך כדי טיפול, כשהם משתמשים ברפואות מזיקות.

בכ"ו בטבת תשי"ג יצאה הודעה רשמית בכלי התקשורת הרוסיים ובעיתונים המרכזיים על 'זממת הרופאים' כביכול, ושם נמסר שכבר בחקירה ראשונה נעצרו תשעה רופאים, וביניהם ששה רופאים בכירים יהודים. וכהלכה שעשו שונא ליעקב מיד החל מסע הרדיפות, רופאים יהודים פוטרו ממשרתם, ובכל עיר יצא כרוז להתרחק מהם, כשגם המנהיגים עצמם ידעו בינם לבין עצמם שעלילה שפילה היא במטרה להאשים את היהודים ובכך לגרום לפוגרום בכל עיר ועיר שיביא לשפיכות דמים ה' ירחם.

דפים שלמים נפרסו במאמרי שנאה שונים בעיתונות שונות, כשהכותבים מזהירים את העם הרוסי להיזהר מפני "אויבי העם", ו'אסיפות הסברה' שונות נערכו בין בתי הרפואה ובשאר מקומות להזהיר על ה"מחבלים בדמות רופאים". וחזקה על תעמולה שאינה חוזרת ריקם, בפרט שעשו שונא ליעקב, ואכן העם הרוסי הושפע מאד והאמין לכל הבליהם שחזרו ונשנו מעל כל במה אפשרית. רופאים יהודים רבים פיטרו ממשרתם, וגוים רבים נמנעו מלטפל את עצמם אצל רופא יהודי. ההסתה גברה והלכה מיום ליום, והארץ רוסיא נבוכה.

רבבות יהודי רוסיא, ביחד עם אחינו בני ישראל הערבים זה לזה בכל מקום שהם, היו בדאגה גדולה מה יעלה בגורל העם היהודי ברוסיא, כי היה חשש כבד שאם יורשעו הרופאים במשפטם, וכמעט היה ברור שכן יהיה, יעמדו יהודי רוסיא בפני בסכנה גדולה

ומוחשית, שהגויים ישתוללו ויערכו פוגרומים רבים רחמנא ליצלן, ויהיו הימים עוד יותר גרועים מאשר בימי הצאר.

בכל מקום ומקום אשר בו דבר המלך מלכו של עולם מגיע, ערכו היהודים 'ימי תפלה' ו'עצרות תפלה', שפכו דמעות כמים ואמרו תפילות ופרקי תהלים לביטול הגזירה של 'משפט ראווה זדוני'. בין השאר נערך 'יום תפלה כללי עולמי' בחצרות ירושלים עיה"ק עפ"י קריאתם של רבותינו הגאונים חברי הבד"ץ וגדולי רבני ירושלים.

לא בכדי פחדו מעלילה ומה'משפט', הרודן סטאלין ימ"ש חישב וזמם מחשבות רעות כדי להצר ולהרוג יהודים רבים בבת אחת, להשלים את זממו של הצורר הנאצי ימ"ש, והכל היה מחושב עד הפרט האחרון, הוא רצה בעלילת הרופאים להביא את המון העם להתמרמרות שנאה וזעם נגד העם היהודי, ואח"כ הוא יתייצב כ'אב הרחמים' לחלץ את העם היהודי מהפוגרומים שיתפרצו לאור זה, ואז - כאילו רוצה להצילם מידיהם - יגלה אותם לסיביר. וכך יסתיים מחשבתו הרעה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים רח"ל. החשבון היה פשוט: שליש מהם יהרגו ע"י הרוסיים אזרחי המדינה בפוגרומים, ושליש ימותו בדרך הארוכה והקשה לסיביר, והשליש האחרון יגיעו לצריפים שהוכנו להם במקום מרוחק מערבות סיביר.

כמובן, שככל שהתקדם מועד "משפט הרופאים", סבלו היהודים יותר, מעלבונות וגידופים, השפלות והכאות, עד שלפעמים היה אפשר לשמוע השוטרים הבאים לעשות כביכול סדר, אומרים להרוצחים: אל תגעו בהם עכשיו, כי עוד זמן קצר נוכל להכות את כולם באופן פומבי, בתמיכה ממשלתית מלאה...

זמן המשפט נקבע ליום י"ח אדר. שבעצם זה גרם לתקוה בין היראים, ביודעם דברי הגמרא שמי שיש לו משפט עם גוי, יקבע לחודש אדר, דטב מזליה, אך לא שיערו בעצמם עד כמה תהיה הישועה הגדולה, תיכף ומיד...

* * *

כאמור, כלל ישראל בכל מקומות פזוריהם ערכו עצרות תפילה, וגם צדיקי הדור פעלו לחלץ את יהודי רוסלאנד מצרתם זו ולמפלתו של רודן רשע ואכזר זה, כאמור בירושלים עיה"ק נערך עצרת תפלה ע"י רבני ירושלים.

כמו כן סיפרו מקורבי הגאב"ד הרמ"א פריינד זי"ע, שבאותו פורים שנת תשי"ג, עלה אליו מקורבו הרה"ח ר' יוד'ל עקשטיין עם ילדיו, ואחד מילדיו היה מחופש להצורר סטאלין וחרבו שלופה בידו. וכשראה כן הרמ"א ביקש ממנו להתקרב אליו, לקח ממנו את הרובה, ועשה עצמו כאילו יורה בדמות זו, ובימים שלאחר מכן הגיעה השמועה על מפלתו.

וכן בעיה"ק 'טבריא' ישבו חסידי סלאנים, חבורת ה'בני עליה', והרעישו לביטול הגזירה, וכפי שרשם בעצמו הגה"ח הצדיק רבי אהרן לוריא זצ"ל בעמח"ס עבודת פנים שהוא היה מראשי החבורה, פרטי הדברים: "ניסן תשי"ג, עיה"ק טבריה. ביום הפורים בשעת קריאת המגילה עלה ברעיוני, והמן נפ"ל - נפ"ל גימט' סטאלי"ן, ודרשתי זה במשתה היין עם אנ"ש, וכולם ענו אמן, ואח"כ בליל שושן פורים נפל על המטה מושל רוסיא סטאלין ימ"ש, ולא קם ממיטתו עד שמת, כן יאבדו כל אויבך ה', ע"כ. [ויש המספרים בשם עדי ראיה, שנוכחו בשעת מעשה בסעודת פורים, וראו שגם רבי אהרן עשה כן, לקח את המקל שלו ועשה תנועה כמו יורה ביריות ג"פ, וכן סופר על עוד צדיקים, והמפורסם ביותר הוא הסיפור על הרבי מלובביץ' כיצד לעיני חסידיו מוטט את סטאלין].

* * *

ומה התרחש באותה שנה בין עובדי ה' שברוסיא עצמה? בין האסירים הרבים שברוסיא היה איש ה'מסירות נפש' הידוע הגאון הצדיק רבי יצחק זילבער זצ"ל, שגדולים וצדיקים אמרו עליו שחלק מהעולם עומד עליו. הוא ישב אז בכלא הידוע לשימצה, ומתחת לאפם הצליח ברוב עקשנותו לעבודת ה', לארגן מנינים לתפלה, וכן עמד בתוקף על שמירת שבת במסירות נפש, ועוד.

כמה פעמים היה רבי יצחק זצ"ל מפשיל את זרועות ידיו כלפי ציבור השומעים, מראה להם את הורידים ואומר: "שנים רבות שהיתי בסיביר, ובסיעתא דשמיא לא חיללתי שבת!". ביום שישי הייתי חותך את הורידים האלו שבזרועות ידי, כדי שלא אצטרך לעבוד בשבת.

קומוניסטים ימ"ש היו רואים את הדם הזב מהם, ואת התחבושות הספוגות בדם, והיו משחררים אותי מעבודה".

* * *

ואנו עוברים מה שסיפר ר' יצחק על אותו - ליל פורים תשי"ג. כשגילה את כל הסיפור הנורא שאנו עוסקים בו, בפני שומעים רבים, וכך אמר: "במשך שנים ישבתי בכלא הסובייטי. והנה הגיע 'פורים' באותה שנה, ישבתי אז עם כחמשה-עשר יהודים ביחד, ולא היה לנו מגילת אסתר לקרוא ממנה. מה עשיתי?

אספתי את כל היהודים, והתחלתי לספר להם את "סיפור המגילה". סיפרתי להם שהיה איש צר ואויב, ושמו המן, שביקש להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים, והקב"ה שלח לנו - ברוב רחמיו וחסדיו - את מרדכי ואסתר, והציל אותנו מידיו.

"והנה לפתע, נעמד יהודי מבוגר שסבל רבות, והחל לקרוא לעברי בכעס: "מדוע אתה מספר לנו סיפורים שקרו לפני אלפי שנים, על איזה המן אחד שרצה להשמיד את כל היהודים? יש לנו המן היום! גם סטאלין מבקש להרוג את כולנו! הבה ונראה איך הקב"ה מציל אותנו מההמן שלנו! זה יותר מעניין אותי מאשר איך הוא הציל את היהודים מהמן שלפני אלפי שנים...".

"והיהודי הזה צדק! לסטאלין, אכן היתה תכנית מסודרת, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ולשלוח את כולם לסיביר הקפואה, והוא עוד חשב מחשבות כיצדלעשות זאת ב'אלגנטיות', כביכול שולח הוא אותם לשם לטובתם, ומתוך דאגה לעתידם... הוא בנה קרוואן ארוך בלי חלונות, ותכנן לשכן בו את היהודים, בקור של כ 05- מעלות מתחת לאפס. לימים ניסו להכניס לשם תבואה, אך היא לא הצליחה לשרוד וקפאה למוות...

"נעניתי ואמרתי לו: "דע לך ידידי היקר, שסטאלין הוא בסך הכול בן אדם. הוא יכול להרוג עשרה מיליון אנשים, עשרים מיליון, חמישים מיליון, אך אם בורא עולם רוצה - תוך חצי שעה סטאלין לא כאן!". הוא הסתכל עליי, כמי שיצאתי מדעתי... ואז אירע הפלא.

כעבור כמה דקות שמענו קולות המולה בוקעים מהמסדרון. שמענו את הסוהרים מתרוצצים ומשוחחים בקולי קולות... לא ידענו מה קרה בדיוק, אבל היה ברור שמשהו גרוע ארע עם סטאלין, ואינו ברור עדיין.

בי"ז באדר בבוקר, הודיע הרדיו הממלכתי הודעה דרמטית, כי לפני יומיים, דהיינו במוצאי פורים, חלה סטאלין בצורה חמורה ואיבד את הכרתו, אך עדיין לא בישרו על מותו. למחרת בבוקר, ח"י באדר, נמסרה הידיעה הנכונה "סטאלין מת"... באותו יום בדיוק, ח"י באדר,

שהיה אמור להתקיים המשפט הנורא, ולצאת לפועל מזימתו הרעה של אותו רשע, הפך הקב"ה את הקערה על פיה והרג את סטאלין.

וליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר. גם אם קשה היה לקרוא על העיר מאסקעווע (מוסקבה) את הביטוי "צהלה ושמחה", ובוודאי שיהודים רבים חששו מה יביאו להם יורשי סטאלין... אך יהודי רוסיא נשמו לרווחה, הם לא יכלו לתאר לעצמם סיום יותר פלאי ומוצלח לעלילת הרופאים, מכגון דא. אכן, ישועת ה' כהרף עין. ההמשך היה, שהעצורים שוחררו, והסיפור כולו נגמר.

אמנם גויי העולם חשבו לתומם שסיבת התמוטטותו הייתה פתאומית, ותלו זאת כמובן בסיבות שונות. [באמת יש גירסאות נוספות למותו, יש גורסים שחבריו הקרובים אליו אנשי הק.ג.ב. הרגו אותו בעצמם, כי חששו שגירוש היהודים תגרום למלחמת עולם שלישית, וחששו מניצחונו של ארה"ב שימוטט את רוסיא לחלוטין. ויש גורסים שבמהלך אישור סופי לתוכנית גירוש היהודים, התנגד תוך כדי אחד מהשרים, והרודן השתולל כחיית טרף, והם חששו על חייהם עצמם, שכידוע הוא לא חסך את חייו של אף אחד בעולם, והרג אותו באקדח...] כך או כך, לא משנה הרבה, העיקר שהרשע נפל פגר מת...

עד כדי כך פחדו ממנו, מסופר שכאשר מצאוהו שוכב פגר מת בחדרו, אחר זמן רב שלא יצא מחדרו, ולפי הגירסא הראשונה... פחדו לגשת אליו ולבדוק אם עודנו חי ולטפל בו, חששו אולי זה עוד תרגיל מצידו למדוד עד כמה הם נאמנים אליו...

אבל אנו, כיהודים נאמנים להשי"ת, למדנו מכאן גודל כוחה של תפילה להיוושע מכל צרה וצוקה. וכפי שהמשיך רבי יצחק זילבר לספר: "במשך שלושה ימים אמרתי תהילים, וביקשתי מהשי"ת שהוא יתפגר באופן סופי ומוחלט, ואכן לאחר שלושה ימים, בדיוק בליל פורים הקדוש - הוא התפגר ומת".

(גל' קנין תורה צו פ"ב)

שלא לעורר את חטא העגל

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"קח לך עגל בן בקר לחטאת" פירש רש"י קח לך משלך, והוצרך לפרש כן משום שהוקשה לו למה אמר הכתוב "קח לך", אחר שאמר "ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עיזים...", א"כ ברור שהבאת העגל באה לכפרת עצמו. עוד מבאר רבינו אור החיים הקדוש, שאין בכח העגל לכפר אלא על חטאו של אהרן, שלא עשה את העגל בכוונה, ובודאי שלא טעה אחריו, ולא היתה לו שום מחשבה רעה לחטא. אבל בני ישראל שהיו בבחינת מזיד בחטא העגל, אין בכח העגל לכפר עליהם, ואדרבה יהיה להם לקטיגור, ולכן צוה להביא עבורם שעיר עזים לחטאת.

והנה אמרו (ויק"ר כא) שה' הקפיד על אהרן, שלא יכנס לבית קודש הקדשים ביום הכיפורים בבגדי זהב, בגלל שעשה את זהב העגל, ואין קטיגור נעשה סניגור. ולפי זה יש להבין למה ציוה ה' שיביא עגל לחטאת, והרי החטאת באה לכפרה, ואין קטיגור נעשה סניגור. ועל כרחך כמו שנתבאר לעיל, כי ה' שפט בצדק את אהרן. כי לא עשה שום פעולה בבחינת מעשה העגל, כי לא ציירו ולא הכינו, ואין צריך לומר שלא האמין בו כלל. וכמו שאמר אהרן למשה "ויצא העגל הזה" כלומר מעצמו יצא, ע"י מעשה אשר עשו ב' מכשפי ערב רב, שנקראו בשם יינוס ויומברוס, כמבואר במדרש תנחומא (תשא אות יט) ע"ש. אמנם המעשה שעשה אהרן הוא בבחינת הזהב, שאמר לבני ישראל "למי זהב התפרקו" ולקח מידם ויצר אותו בחרט. ומעשה זה עשאו בידיעה שלימה, והגם שעשאו מתוך יראתו מבני ישראל לבל יהרגוהו, כשם שהרגו את חור בנה של מרים, וגם נתכוין למשוך להם את הזמן עד ביאת משה רבינו. מכל מקום מעשה שאינו הגון הוא, ולא שייך להשתמש עם הזהב כדי לסנגר על עם ישראל ולכפר עוונותיהם.

עוד מבאר רבינו, שיש הבדל בין כפרת חוץ לכפרת פנים. שכפרת יום הכיפורים ע"י הכהן הגדול שנכנס לפנים בית קדש הקדשים, מלבינה החטאים כשלג שלא ימצא שום רושם של העון כלל ועיקר. ולכן לא רשאי הכהן ללבוש בגדי זהב, כדי שלא יהיה התעוררות כל שהיא של חטא העגל. אבל כפרת חוץ נעשית על ידי בגדי זהב, ששם לא צריך להקפיד כמו בכפרת פנים. ודוקא גבי אהרן שלא חטא אלא בשגגה גמורה, מתכפר בחוץ בבגדי זהב. אבל בני ישראל שחטאו ממש, לא יכלו להתכפר אפילו בחוץ בכל דבר שיכול להזכיר אל חטא העגל.

רבי מסעוד אשר סאסי זיע"א

רבי מסעוד אשר סאסי ז"ל, נולד בעיר טריפולי שבלוב, להוריו ר' ידידיה והרבנית כיריה עליהם השלום. כבר בילדותו של הרב סאסי זצ"ל ניבאו לו עתיד מזהיר, ואימו אף זכתה לגילויים מסעירים שחזו לבנה את עתידו, לשם לתפארת ולתהילה. הרבנית סיפרה שכאשר היה החכם בן 51, היא חלמה חלום ובו שישה מלאכים לבושי לבן יורדים מסולם וברכו את הנער. היא סיפרה זאת לבנה ואמרה "מסעוד, חלמתי כך וכך, דע שה' ברך אותך וכאשר תתבגר תברך את עם ישראל".

בעודו נער צעיר, כבן שבע עשרה, חשקה נפשו של העלם הצעיר, לעלות ולחונן את עפרה של ארץ הקודש. בנחישות ובמסירות עשה הנער את הדרך בגפו, בהשאירו בגולה את משפחתו הענפה. כאן בארץ ישראל, אחרי עלייתו שרצופה היתה בתלאות רבות, זכה להקים את ביתו אשר הקרין תורה, חסד וקדושה. לאחר נישואיו, נהג לשבת בבית הכנסת רוב שעות היום. בשעה שתיים לפנות בוקר היה מתחיל את סדר יומו, כאשר סמוך להשכמתו הזריזה היה כבר בעיצומו של "תיקון חצות" וקריאת תהילים. כאשר היקום היה עוד נם את שנתו, בשעה ארבע לפנות בוקר, היה מועיד את פניו אל בית הכנסת, שם נהג להדליק את נרות השמן בחדר ההדלקה. מיד לאחר מכן המשיך את ספר התהלים שאחז בו, בהשתפכות הלב ומתוך דבקות יוקדת. עם בוא הציבור אל בית הכנסת, ממהר היה להכין קפה ותה למגיעים לתפילת שחרית. את הציבור שקם עתה משנת לילה ערבה, קיבל הרב סאסי במאור פניו, בלי לספר כמובן שהוא כבר מצוי עתה בעיצומו של יום. אחרי תפילת שחרית עלה על האוטובוס בדרכו למקום עבודתו בפתח תקווה, כאשר כל הדרך היה ממשיך לקרוא "מעמדות", עד הגיעו לעבודה. גם בעבודה היתה מציאות ה' יתברך לנגד עיניו כל רגע וכל שעה. ברקע נראים בתים, מכוניות, אנשים ובתי מלאכה, אולם הוא מביט אל פנימיותם של דברים, ממלא את מחשבותיו על ה' יתברך המחייה את כל אלו. לא הכבוד ממלא אותו. להיפך , בורח הוא ממנו בתכלית. גם הכסף לא קורץ לו, שאלמלא כן לא היה מחלק את כל הונו לצדקה. דבר אחד בראש מעייניו, לעשות נחת רוח לבורא יתברך, לקיים את מצוותיו, לאהבה אותו ולירא ממנו.

גולת הכותרת בימי שנותיו של חכם סאסי, הוא 'חדר ההדלקה'. חדר קטן שנהג להדליק בו נרות רבים לעילוי נשמות הצדיקים. בחדר זה עסק ב'תיקוני הנרות' ובתיקוני הנשמות ('תיקון הנרות' הוא תיקון ידוע אצל צדיקי האמת שמעטים עסקו בו, כמו חכם יוסף דיין זצוק"ל ועוד). שעות רבות היה חכם סאסי צפון ומכונס, בחדר זה עבד את עבודתו הנשגבה מבינת אנוש. אור הנרות שדלקו בחדר הקטן, בקע ממנו והאיר את כל פני תבל באור של חסד ורחמים, באור אמונה והשפעות טובות על כלל ישראל. בחדר קדוש זה קיבל ובירך את המשחרים לפתחו, וברכותיו הקדושות לא שבו ריקם, רבים ראו שם נסים ונפלאות, היפך הטבע ממש, 'צדיק גוזר והשם מקיים' התקיים בו בשלמות. "ובו תדבק", אמרו רבותינו זיכרונם לברכה, "זה הדבק בתלמידי חכמים". אהבתו ודבקותו של חכם סאסי בצדיקים ובחכמים היתה לאין ערך ושיעור. תמיד דרש בשלומם, כיתת רגליו למשכנם לקבל פניהם, ובענוותנותו המיוחדת ביטל עצמו לפני החכמים כעפרא דארעא, למרות שיעור קומתו הנוראה. הרבה חכם סאסי לדבר בשבחם של החכמים ומעלתם, 'וכמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם', אותם חכמים שיבחוהו והפליגו בגדולתו ורום ערכו בעולמות העליונים, ואותם הצדיקים העידו שנמנה על ל"ו צדיקים נסתרים המגנים על הדור. קשר מיוחד וגנוז היה לחכם עם צדיקים נסתרים, ואף צדיקים גלויים, שאיתם היה מסתודד בדברים העומדים ברומו של עולם, ביניהם בתיקוני הנשמות, ביטול גזירות והחשת גאולת ישראל. במשך שנים רבות החזיק הרב, גמ"ח שפרנס תלמידי חכמים רבים ודאג עבורם למזון. הייתה זו אישיותו הנאצלת של הרב שהיה התגלמות של טובה והארת פנים לכל יהודי, וכפי שחרוט הוא בליבם של כל מכריו כעמוד של חסד ואהבת ישראל. נתבקש לישיבת עליונה ביום כ"ד טבת שנת תשס"ט. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן. ■

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net